

UNDP: United Nations Development Program (Αναπτυξιακό Πρόγραμμα των Ηνωμένων Εθνών).

UNHCR: United Nations High Commission for Refugees (Ύπατη Αρμοστεία των Ηνωμένων Εθνών για τους Πρόσφυγες).

UNICEF: United Nations Children's Fund (Ταμείο των Ηνωμένων Εθνών για τα Παιδιά)

UNMIK: United Nations Mission in Kosovo (Δύναμη του ΟΗΕ στο Κόσοβο).

ΕΙΣΑΓΩΓΗ:

Η ΓΕΩΓΡΑΦΙΑ ΤΩΝ ΜΗ ΚΥΒΕΡΝΗΤΙΚΩΝ ΟΡΓΑΝΩΣΕΩΝ

*Παντελής Σκλιάς
Αστέρης Χουλιάρας*

Δεν υπάρχει ένας κοινά αποδεκτός ορισμός της έννοιας «Μη Κυβερνητική Οργάνωση» (ΜΚΟ). Αν και όλοι συμφωνούν ότι οι ΜΚΟ είναι μη κρατικές και μη κερδοσκοπικές οντότητες των οποίων τα μέλη είναι πολίτες ή ενώσεις πολιτών, δεν υπάρχει ομοφωνία ούτε για το αν ο χαρακτήρας τους είναι εθελοντικός ούτε για το σε ποιο βαθμό οι οικονομικοί πόροι τους δεν θα πρέπει να είναι κρατικοί¹. Οι γενικότεροι ορισμοί τείνουν να συμπεριλαμβάνουν στον όρο ΜΚΟ οποιαδήποτε μη κρατική ομάδα με εξαίρεση τις ιδιωτικές επιχειρήσεις, τις επαναστατικές και τρομοκρατικές ομάδες και τα πολιτικά κόμματα και, κατά συνέπεια, η αναλυτική χρησιμότητά τους είναι περιορισμένη. Οι ειδικότεροι ορισμοί που βασίζονται σε περισσότερα και αυστηρότερα κριτήρια ταξινόμησης παραβλέπουν πολλές από τις ποικίλες οργανώσεις της αναδυόμενης «κοινωνίας των πολιτών», υποτιμώντας τις εντυπωσιακές αλλαγές που έχει επιφέρει η εποχή της παγκοσμιοποίησης στη διεθνή κοινωνική οργάνωση.

Στις τελευταίες δύο δεκαετίες, παρόλο που ο αριθμός των μελών πολιτικών κομμάτων, εργατικών συνδικάτων και άλλων παραδοσιακών μορφών συλλογικής δράσης μειώθηκε, υπήρξε μια έ-

1. P. J. Simmons, 'Learning to Live with NGOs', *Foreign Policy*, Fall 1998, σελ. 83

κρηξη στον αριθμό αλλά και την ισχύ των ΜΚΟ². Το 1914 υπήρχαν 1.083 διεθνείς ΜΚΟ. Το 2000 οι οργανώσεις αυτές ήταν περισσότερες από 37.000 – με σχεδόν το 1/5 να έχει ιδρυθεί στη δεκαετία του '90³.

Οι ΜΚΟ έχουν προβληματίσει ιδιαίτερα τους θεωρητικούς της πολιτικής επιστήμης και των διεθνών σχέσεων, χωρίς, όμως, το ενδιαφέρον να περιορίζεται στα όρια της τελευταίων, αφού τόσο η οικονομική επιστήμη όσο και επί μέρους διεπιστημονικές προσεγγίσεις όπως η γεωπολιτική και η διεθνής πολιτική οικονομία έχουν, πλέον, ενσωματώσει στις αναλύσεις τους το φαινόμενο της κοινωνίας των πολιτών. Οι ΜΚΟ δεν δημιουργούνται από κράτη, παρ' όλο που σε πολύ μεγάλο ποσοστό (ίσως και πάνω από 50%) εξαρτώνται οικονομικά απ' αυτά. Πολλές φορές, εκούσια ή ακούσια, η δράση τους συμβαδίζει με τις επιλογές κυβερνήσεων. Ωστόσο, συχνά οι ΜΚΟ κάνουν πράγματα που τα κράτη δεν επιθυμούν, όπως φάνηκε από την απόφαση της γαλλικής κυβέρνησης να βυθίσει το πλοίο της Greenpeace, το Rainbow Warrior. Μάλιστα, παρόλο που οι ΜΚΟ δεν διαθέτουν στρατιωτική δύναμη, πολλές φορές μπορούν ακόμη και να εξαναγκάσουν τα κράτη να κάνουν πράγματα που υπό άλλες συνθήκες δεν θα έκαναν. Η πρωτοβουλία Jubilee 2000 για τη μείωση των χρεών του Τρίτου Κόσμου αναφέρεται συχνά ως ένα κλασικό παράδειγμα.

Στο Seattle και τη Γένοβα, στις συνόδους του Παγκοσμίου Οργανισμού Εμπορίου και του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου, η παρουσία των ΜΚΟ εκδηλώθηκε με έντονο τρόπο, εντυπωσιάζοντας τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης και αιφνιδιάζοντας πολλούς αναλυτές. Πολλοί μίλησαν για μια εξέγερση της κοινωνίας των πολιτών κατά της παγκοσμιοποίησης. Ωστόσο, άλλοι αμφισβήτησαν την αντιπροσωπευτικότητα των ΜΚΟ και υποστήριξαν ότι είναι

2. Για μια ενδιαφέρουσα εμπειρική έρευνα βλ. Lester M. Salamon et al, *Global Civil Society : Dimensions of the Nonprofit Sector*, Center for Civil Society Studies, Institute for Policy Studies (www.jhu.edu/cnp)

3. UNDP, *Human Development Report 2002*, Oxford: Oxford University Press, 'Overview', σελ. 5

περισσότερο αυτόκλητοι παρά ουσιαστικοί εκπρόσωποι της «διεθνούς κοινής γνώμης»⁴. Το αν έχουν δίκιο αυτοί που ασκούν κριτική στις ΜΚΟ είναι ακόμη μια ανοιχτή συζήτηση.

Ωστόσο η πραγματική ισχύς των ΜΚΟ δεν βρίσκεται στη Γένοβα και το Seattle. Η πραγματική δύναμή τους είναι μεγαλύτερη και περισσότερο αισθητή στον αναπτυσσόμενο κόσμο (Βλ. χάρτες 1 και 2)⁵.

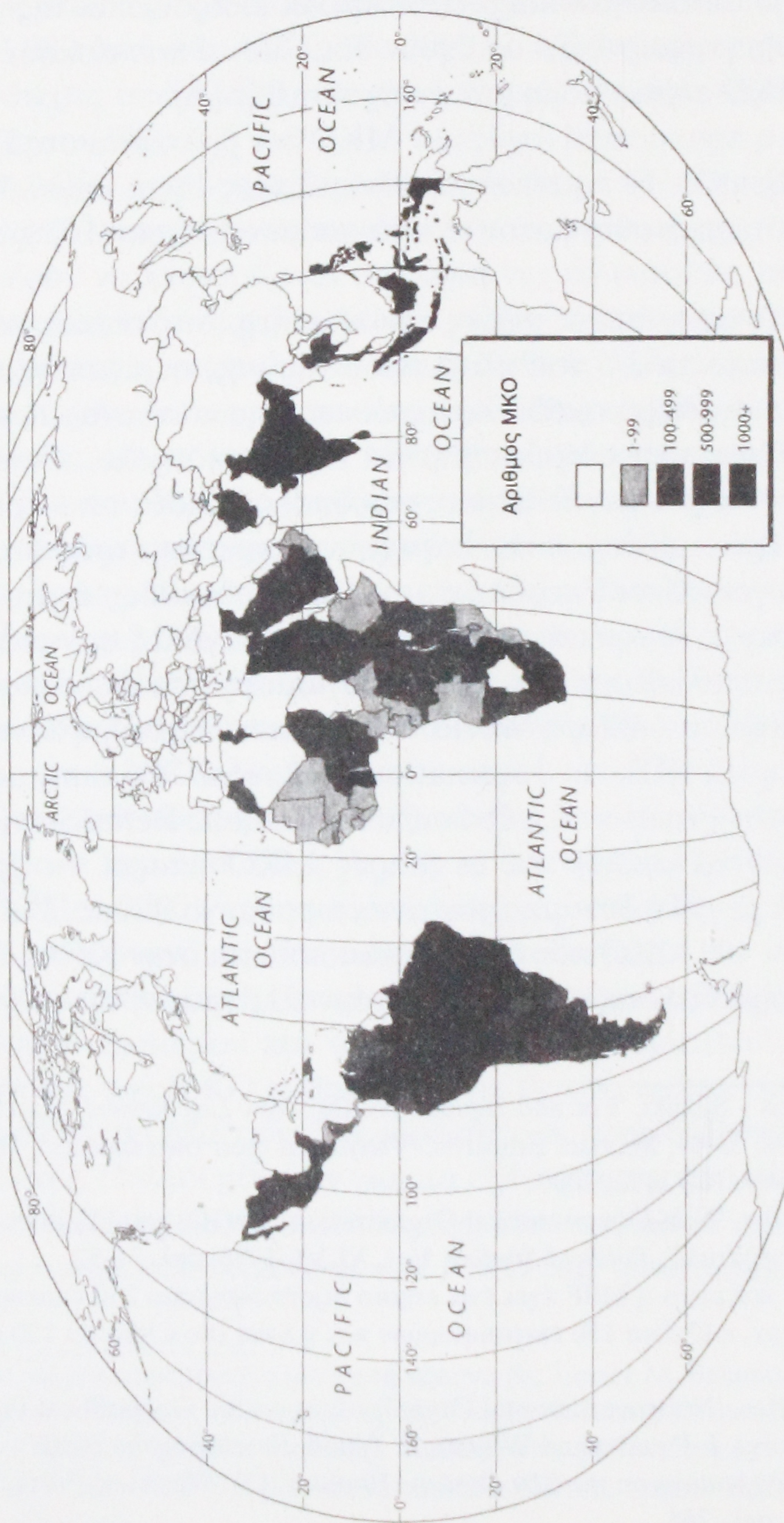
Εκεί, στις φτωχότερες χώρες του πλανήτη, στις οποίες κατοικούν πάνω από τα 3/5 του πληθυσμού της γης, οι αναπτυξιακές ΜΚΟ – μια ιδιαίτερη ομάδα οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών – παίζουν ένα αδιαμφισβήτητο σημαντικό ρόλο. Αυτές οι ΜΚΟ έχουν συχνά μεγαλύτερους προϋπολογισμούς από αρκετά κράτη του Τρίτου Κόσμου και παρέχουν υπηρεσίες (τρόφιμα, εκπαίδευση, υγειονομική περίθαλψη, κλπ.) σε δεκάδες εκατομμύρια ανθρώπους. Ανάμεσά τους, βρίσκονται μεγάλες οργανώσεις με χιλιάδες υπαλλήλους και προϋπολογισμούς δεκάδων εκατομμυρίων δολαρίων – όπως η World Vision International, η Save the Children, η CARE, η International Rescue Committee, η Médecins Sans Frontières, η Oxfam και η Catholic Relief Services⁶. Αλλά συλλογικά ακόμη και οι μικρές ΜΚΟ μπορεί να έχουν πραγματικά μεγάλη δύναμη στον αναπτυσσόμενο κόσμο. Για παράδειγμα, οι 400 ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται στην Κένυα αποτελούν τη σημαντικότερη πηγή ξένου συναλλάγματος της χώρας⁷.

4. Tessa Morris – Suzuki, 'For and Against NGOs', *New Left Review*, March – April 2002, σελ. 63-84; Michael Edwards, 'Victims of their own success', *The Guardian Weekly*, July 6-12, 2000

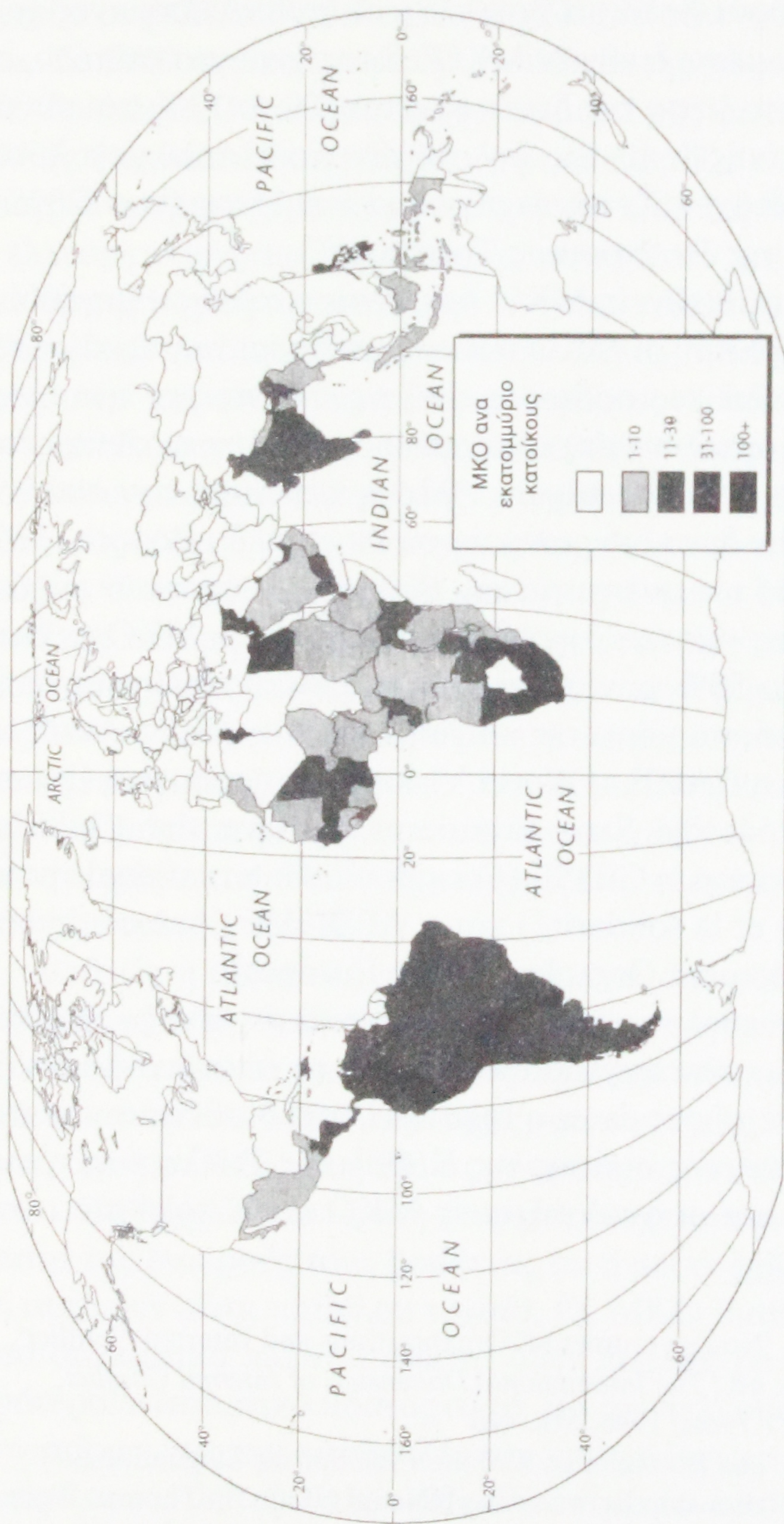
5. Gerard Clarke, 'Non-Governmental Organizations (NGOs) and Politics in the Developing World', *Political Studies*, Vol. XLVI, 1998, σελ. 36-52

6. Ενδεικτικά και μόνο η MSF έχει ένα ετήσιο προϋπολογισμό 250 εκατομμυρίων δολλαρίων, η Oxfam 150 εκατομμυρίων και η Save the Children 120 εκατομμυρίων.

7. Marie D. Price, 'Nongovernmental Organizations on the Geopolitical Front Line', στο George J. Demko and William B. Wood, *Reordering the World Geopolitical Perspectives on the 21st Century*, Boulder, Co: Westview Press, 2nd Edition, 1999, σελ. 265

Χάρτης 1: Αριθμός ΜΚΟ στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Χάρτης 2: ΜΚΟ ανά εκατομμύριο κατοίκους
στον αναπτυσσόμενο κόσμο.

Πηγή: Julie Fisher, *Nongovernments: NGOs and the Political Development of the Third World* (West Hartford, CT: Kumarian Press, 1997), σελ. 162-164.

Σύμφωνα με εκτιμήσεις του ΟΗΕ, κάθε χρόνο περισσότερα από 7 δισεκατομμύρια δολάρια βοήθειας σε αναπτυσσόμενες χώρες διοχετεύονται μέσω διεθνών ΜΚΟ⁸. Σε παγκόσμιο επίπεδο, οι ΜΚΟ παρείχαν στα μέσα της δεκαετίας του '90 το 13% του συνόλου της αναπτυξιακής βοήθειας, δηλαδή ένα ποσό πολύ μεγαλύτερο απ' αυτό που διαχειρίζεται το σύστημα των Ηνωμένων Εθνών (με την εξαίρεση της Παγκόσμιας Τράπεζας)⁹.

Βέβαια, όλες οι διεθνείς ΜΚΟ δεν είναι αναλόγου μεγέθους και ισχύος. Παρόλο που οι ΜΚΟ των αναπτυσσόμενων κρατών είναι αριθμητικά πολύ περισσότερες από τις αντίστοιχες των αναπτυγμένων, είναι οι τελευταίες αυτές που διαθέτουν το συντριπτικό ποσοστό των συνολικών πόρων. Αλλά η κατανομή των οικονομικών δυνατοτήτων δεν είναι μόνο άνιση σε επίπεδο Βορρά – Νότου. Στο εσωτερικό του ανεπτυγμένου Βορρά ο έλεγχος των πόρων είναι επίσης άνισος – με οκτώ μεγάλες «οικογένειες» ΜΚΟ να διαθέτουν περίπου το 50% των συνολικών πόρων της διεθνούς βοήθειας που διοχετεύεται μέσω της κοινωνίας των πολιτών. Αυτές οι οργανώσεις είναι η CARE, η World Vision International, η Oxfam Federation, η Médecins Sans Frontières, η Save the Children Federation, η Eurostep, η CIDSE (Coopération internationale pour le développement et la solidarité) και η APDOVE (Association of Protestant Development Organizations in Europe)¹⁰.

Στην Ελλάδα ο εθελοντισμός δεν είναι αναπτυγμένος – ιδιαίτερα σε σύγκριση με τον αγγλοσαξονικό και το σκανδιναβικό κόσμο. Ακόμη και σε χώρες όπως η Ιρλανδία, που διαθέτουν μια παράδοση ιεραποστολικής δράσης της Καθολικής Εκκλησίας, η ανθρωπιστική ιδέα και οι αναπτυξιακές ΜΚΟ είναι πολύ πιο ανα-

8. UNDP, *op. cit.*

9. Thomas G. Weiss, 'Nongovernmental Organizations and Internal Conflict', in Michael E. Brown, ed., *The International Dimension of Internal Conflict*, Cambridge, MA: MIT Press, 1996, σελ. 446

10. Antonio Donini, 'The Bureaucracy and the Free Spirits: Stagnation and Innovation in the Relationship Between the UN and NGOs' in Thomas Weiss and Leon Gordenker, eds, *The UN and Global Governance*, Boulder, Co: Lynne Rienner, 1996

πτυγμένες από τη χώρα μας. Οι λόγοι είναι πολλοί. Το βιοτικό επίπεδο στην Ελλάδα βελτιώθηκε μόλις τα τελευταία σαράντα χρόνια. Το 1949 το κατά κεφαλήν εισόδημα της χώρας μας ήταν μόλις 100 δολάρια. Μάλιστα, μέχρι τα μέσα της δεκαετίας του '80, η Ελλάς ήταν αποδέκτης διεθνούς βοήθειας. Τα ελληνικά μέσα μαζικής ενημέρωσης με τη μονομερή και ελλειπή πληροφόρηση και η έλλειψη γεωγραφικής παιδείας συνεχίζουν να καλλιεργούν μια «ελληνοκεντρική προσέγγιση» που δεν συμβάλλει στην ανάπτυξη ενός «διεθνιστικού ανθρωπισμού». Τέλος, η κυριαρχία του κράτους στην κοινωνία και την οικονομία συνέβαλε στην κυριαρχία μιας αντίληψης όπου η «ατομική ευθύνη» θεωρείται δευτερεύουσα, όπου η καταπολέμηση της φτώχειας και της εξαθλίωσης εκτιμάται ότι είναι η υποχρέωση μιας απρόσωπης «πολιτείας» και όχι ευθύνη όλων μας. Ξεχνούμε ότι, όπως έλεγε ο Ντοστογιέφσκι, «ο καθένας από μας είναι υπεύθυνος για το κάθε τι ενώπιον όλων». Ωστόσο η χώρα αλλάζει – έστω και με αργά βήματα. Οι Έλληνες ταξιδεύουν, συζητούν, διαβάζουν και μαθαίνουν. Η νεοαποκτούμενη γνώση υπογραμμίζει την ατομική ευθύνη και – ευτυχώς – ο εθελοντισμός και η ανθρωπιστική ιδέα κερδίζουν σταδιακά έδαφος και στη χώρα μας. Η Ελλάς επηρεάζεται ολοένα και περισσότερο από τις διεθνείς εξελίξεις.

Διεθνώς η μεταβολή που συντελείται στο ρόλο της κοινωνίας των πολιτών στη διεθνή αναπτυξιακή συνεργασία είναι δραματική. Ολοένα και περισσότερο, μεγάλα ποσά ιδιωτών δωρητών διοχετεύονται μέσω ΜΚΟ. Συνεχώς και πιο πολύ, διεθνείς οργανισμοί, όπως ο ΟΗΕ και η ΕΕ τις χρηματοδοτούν και τις συμβουλεύονται. Κάθε χρόνο τα κράτη-δωρητές διοχετεύουν μεγαλύτερα ποσοστά της διμερούς τους βοήθειας σε ή μέσω ΜΚΟ. Και η επιλογή αυτή δεν είναι καθόλου τυχαία. Οι ΜΚΟ διαθέτουν μια σειρά από συγκριτικά πλεονεκτήματα στην παροχή βοήθειας, όπως μικρότερο λειτουργικό κόστος αλλά και αποτελεσματικότερη χρήση των πόρων για την καταπολέμηση της φτώχειας. Οι ΜΚΟ συχνά γνωρίζουν καλύτερα από κάθε άλλον για το ποιός έχει ανάγκη τη βοήθεια και μπορούν να τη χορηγήσουν χωρίς τη διαμεσολάβηση

συχνά αναποτελεσματικών και διεφθαρμένων μεσαζόντων στις χώρες-αποδέκτες. Οι ΜΚΟ κερδίζουν διαρκώς έδαφος στο διεθνές σύστημα αλλάζοντας τη φύση των διακρατικών σχέσεων και αμφισβητώντας την κρατική κυριαρχία.

Έτσι, η εμπλοκή των ΜΚΟ στην αναπτυξιακή συνεργασία δημιουργεί ένα πλήθος νέων ζητημάτων¹¹. Ανάμεσα σ' αυτά, ιδιαίτερα σημαντικό είναι η θέση των ΜΚΟ στην κοινωνία των πολιτών – τόσο των δωρητών όσο και των αποδεκτών – και κυρίως η σχέση τους με τα κράτη. Πολλοί κατηγορούν τις ΜΚΟ για το ότι είναι συχνά πολύ μικρές και αδύναμες, ανίκανες να διευρύνουν την επιρροή τους πέρα από το τοπικό επίπεδο και να προωθήσουν μακροχρόνιες διαρθρωτικές αλλαγές. Στο άλλο άκρο, οι ΜΚΟ (ιδιαίτερα του Βορρά) κατηγορούνται ότι είναι πολύ μεγάλες, με επαγγελματικό προσωπικό που ενδιαφέρεται περισσότερο για τη δική του ευημερία παρά για τα προβλήματα των φτωχών. Τόσο οι μεγάλες όσο και οι μικρές ΜΚΟ δέχονται κριτική για την αντιπροσωπευτικότητά τους και για το πόσο υπόλογες είναι στα μέλη τους αλλά και στους επωφελούμενους από τη δράση τους¹².

Σημαντικό είναι επίσης και το ζήτημα της εμπλοκής της ανθρωπιστικής δράσης με τις διεθνείς στρατιωτικές επεμβάσεις διατήρησης ή επιβολής της ειρήνης. Η αρχή της «πολιτικής ουδετερότητας» που υιοθετεί η παλαιότερη ΜΚΟ, ο Διεθνής Ερυθρός Σταυρός, κλονίστηκε συθέμελα το 1996, όταν έξη στελέχη της δολοφονήθηκαν σ' ένα νοσοκομείο της Τσετσενίας. Καμία οργάνωση δεν ανέλαβε την ευθύνη. Ωστόσο το γεγονός αυτό – όπως και άλλα αντίστοιχα - οδήγησε σε μια αλλαγή στάσης στις αντιλήψεις πολλών οργανώσεων: πολλές ΜΚΟ που δραστηριοποιούνται σε περιοχές συγκρούσεων αποδέχονται πλέον την προστασία στρατιωτικών δυνάμεων (του ΟΗΕ ή περιφερειακών οργανισμών)¹³.

Αυτά είναι μερικά μόνον από τα θέματα που επιχειρεί να αναλύσει ο ανά χείρας συλλογικός τόμος με τίτλο *Η Διπλωματία της*

11. Ian Smillie, 'NGOs and development assistance: a change in mind-set?', *Third World Quarterly*, Vol. 18 (3), 1997, σελ. 563-577

12. Marie D. Price, *op. cit.*, σελ. 275

13. *Ibid.*, σελ. 271

Κοινωνίας των Πολιτών. Σε μεγάλο βαθμό, το βιβλίο αυτό είναι συνέχεια ενός άλλου με τίτλο *Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο Αιώνα*.¹⁴ Εκείνος ο συλλογικός τόμος που εκδόθηκε πριν από τρία χρόνια, επιχείρησε να διερευνήσει τις τάσεις στη διεθνή βοήθεια μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, με ιδιαίτερη αναφορά στο ρόλο της Ελλάδας. Το παρόν βιβλίο συνδέεται με τον προηγούμενο με μια σειρά από τρόπους. Πρώτον, εξειδικεύει στους φορείς υλοποίησης της βοήθειας, εξετάζοντας το ρόλο των ΜΚΟ στη διεθνή αναπτυξιακή συνεργασία. Δεύτερον, διευρύνει το θέμα, καθώς οι ΜΚΟ δεν έχουν στη διάθεσή τους μόνο δημόσιους αλλά και ιδιωτικούς πόρους. Τρίτον, επεκτείνει τη συζήτηση για τις σχέσεις Βορρά-Νότου σε μη κρατικούς δρώντες που ενδυναμώνονται από τους μηχανισμούς της παγκοσμιοποίησης και δημιουργούν νέα δίκτυα επικοινωνίας και δράσης.

Το βιβλίο επιχειρεί να συνδυάσει μια θεωρητική ανάλυση του ρόλου των Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων στη διαχείριση αναπτυξιακής και ανθρωπιστικής βοήθειας με μια εμπειρική προσέγγιση από τους ανθρώπους της πράξης. Το Πρώτο Μέρος του περιλαμβάνει θεωρητικές προσεγγίσεις για το ρόλο των ΜΚΟ στη διεθνή αναπτυξιακή συνεργασία, το Δεύτερο Μέρος αποτελείται από άρθρα που διερευνούν τη σχέση των ΜΚΟ με το κράτος και την ευρύτερη κοινωνία και το Τρίτο Μέρος συνθέτουν προσωπικές μαρτυρίες των ανθρώπων της δράσης, δηλαδή των ίδιων των στελεχών των ΜΚΟ. Όλα τα κείμενα έχουν γραφτεί ειδικά γι' αυτό το βιβλίο και δεν έχουν δημοσιευθεί αλλού.

Ο Παντελής Σκλιάς εξετάζει το ρόλο των ΜΚΟ μέσα από το πρίσμα της διεθνούς πολιτικής οικονομίας, τονίζοντας ότι οι αναθεωρητικές προσεγγίσεις της παγκοσμιοποιημένης οικονομίας παρέχουν ικανοποιητικό θεωρητικό υπόβαθρο για τη μελέτη του ρόλου και της δράσης των ΜΚΟ στο διεθνές σύστημα. Οι ΜΚΟ, υποστηρίζει, είναι πλέον νομιμοποιημένοι φορείς δράσεις, έχουν ισχυρές αλληλεπιδράσεις και ισχυρές διόδους επικοινωνίας με

14. Αστέρης Χουλιάρης, επ., *Η Διεθνής Αναπτυξιακή Βοήθεια προς τον 21ο Αιώνα*, Αθήνα: Εκδόσεις Εξάντας, 1998

κρατικούς φορείς και έχουν αναπτύξει ένα νέο πλαίσιο συμμετοχής σε επίπεδο βάσης. Ωστόσο, τονίζει ο Σκλιάς, οι προκλήσεις για τους ΜΚΟ είναι εξίσου σημαντικές με τα επιτεύγματά τους. Ανάμεσα σ' αυτές περιλαμβάνονται η ανάγκη για διαφάνεια, η διατήρηση της ανεξαρτησίας τους και οι αυξανόμενες απαιτήσεις για επαγγελματισμό.

Η Μαριλένα Σημίτη αναλύει το ζήτημα των άτυπων ιεραρχήσεων ανάμεσα στις ΜΚΟ, επισημαίνοντας ιδιαίτερα τη σχεδόν απόλυτη κυριαρχία των ΜΚΟ της Δύσης. Επίσης, εξετάζει το θέμα της πολιτικής αντιπροσώπευσης στο εσωτερικό των ΜΚΟ, η οποία επηρεάζεται αρνητικά από τις προϋποθέσεις επαγγελματικής εξειδίκευσης των στελεχών τους και από τη συγκεντρωτική μορφή λήψης αποφάσεων που χαρακτηρίζει την οργανωτική δομή τους. Τέλος, η Μαριλένα Σημίτη τονίζει την ανάγκη εισαγωγής θεσμών άμεσης και έμμεσης δημοκρατίας (όπως τα διεθνή fora των ΜΚΟ) που θα επιτρέψουν το σχεδιασμό μιας δημοκρατικά νομιμοποιημένης διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας.

Ο Αστέρης Χουλιάρας εξετάζει το ζήτημα της «πολιτικοποίησης» των ΜΚΟ. Υποστηρίζει ότι η «πολιτική ουδετερότητα» που χαρακτήριζε για δεκαετίες την ανθρωπιστική δράση σταδιακά υποχωρεί και εξετάζει τα αίτια αλλά και τις συνέπειες αυτού του φαινομένου. Τονίζει ότι η «πολιτικοποίηση» είναι μια θετική εξέλιξη η οποία, ωστόσο, εμπεριέχει και σοβαρούς κινδύνους. Οι ΜΚΟ καλούνται πλέον να ισορροπήσουν σ' ένα τεντωμένο σχοινί, καθώς από τη μια πλευρά η «πολιτική ουδετερότητα» μπορεί να αποδειχθεί ένας επικίνδυνος στρουθοκαμηλισμός και από την άλλη η «πολιτικοποίηση» μπορεί να εξελιχθεί σε μια πλήρη εγκατάλειψη του ανθρωπιστικού ιδεώδους.

Ο Άγγελος Κότιος αναλύει μια από τις πιο πετυχημένες δράσεις της διεθνούς κοινωνίας των πολιτών, την καμπάνια Jubilee 2000 για τη μείωση των χρεών των χωρών του Τρίτου Κόσμου. Όπως υπογραμμίζει, υπό την πίεση δεκάδων χιλιάδων ακτιβιστών σε διάφορες αναπτυγμένες χώρες, η ομάδα G7 των οικονομικά ισχυρότερων κρατών του κόσμου υιοθέτησε το 1999 την Πρωτοβουλία

για τις Υπερχρεωμένες Χώρες (Heavily Indebted Poor Countries Initiative - HIPC) από την οποία επωφελήθηκαν 26 αναπτυσσόμενα κράτη (κυρίως της Αφρικής). Η καμπάνια Jubilee 2000, τονίζει ο Κότιος, συνεχίζεται και σήμερα, προσπαθώντας να εισάγει νέες έννοιες στο αναπτυξιακό λεξιλόγιο όπως το «οικολογικό χρέος», η «πτώχευση» και η «δίκαιη παγκοσμιοποίηση». Οι χώρες του Τρίτου Κόσμου, λοιπόν, στην προσπάθειά τους για τη δημιουργία μιας «νέας παγκόσμιας οικονομικής τάξης» έχουν βρει στο εσωτερικό των αναπτυγμένων κρατών ισχυρούς συμμάχους.

Ο Αθανάσιος Θεοδωράκης εξετάζει την πρόταση της Ευρωπαϊκής Επιτροπής για ένα νέο μοντέλο διακυβέρνησης και, στα πλαίσιά του, διερευνά το ρόλο των ΜΚΟ. Οι τελευταίες, σημειώνει, μπορούν όχι μόνο να προωθήσουν ένα νέο μοντέλο διαχείρισης αλλά και να αφυπνίσουν την «παγκόσμια συνείδηση». Για τον Θεοδωράκη, στο σύγχρονο κόσμο όπου η συμπληρωματικότητα κυριαρχεί πάνω στην αντιπαράθεση, ο ρόλος των αναπτυξιακών ΜΚΟ στα πλαίσια του Ευρωπαϊκού Κοινωνικού Μοντέλου δεν μπορεί παρά να είναι ιδιαίτερα σημαντικός.

Ο Γεώργιος Φιλιππαίος παρουσιάζει την ελληνική πολιτική διεθνούς αναπτυξιακής συνεργασίας, με ιδιαίτερη έμφαση στο ρόλο των ΜΚΟ και τη σχέση τους με το κράτος. Η κοινωνία των πολιτών, σημειώνει ο εμπειρογνώμονας του Υπουργείου Εξωτερικών, είναι – σχετικά με τις περισσότερες άλλες ευρωπαϊκές χώρες – ελάχιστα αναπτυγμένη στη χώρα μας. Ο Φιλιππαίος αποκαλεί αυτό το φαινόμενο «έλλειμμα εθελοντισμού» και περιγράφει τις προσπάθειες του ελληνικού κράτους για τη δημιουργία ενός εθνικού φορέα ενίσχυσης των οργανώσεων της κοινωνίας των πολιτών. Από τη συμβολή του διαφαίνεται με σαφήνεια η μεγάλη ώθηση στις ελληνικές ΜΚΟ που έδωσε η λειτουργία της Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας (Hellenic Aid) του ελληνικού Υπουργείου Εξωτερικών.

Ο Τάσος Τέλλογλου εξετάζει τη σχέση των ελληνικών ΜΚΟ με τα Μέσα Ενημέρωσης. Ο γνωστός δημοσιογράφος υπογραμμίζει τις διαφορετικές επιδιώξεις που έχουν τα ΜΜΕ και οι ΜΚΟ και

τονίζει τους λόγους της επιτυχίας της Greenpeace, η οποία κατάφερε να εξασφαλίσει μια σημαντική προβολή στα ελληνικά μέσα, αποτελώντας ωστόσο μάλλον την εξαίρεση παρά τον κανόνα. Ο Τέλλογλου επιχειρηματολογεί υπέρ ενός «συγχρονισμού» της ατζέντας των ΜΚΟ μ' εκείνη των ΜΜΕ. Γι' αυτό το «συγχρονισμό της ατζέντας», σημειώνει, «απαιτείται μακρά και επίμονη διαπραγμάτευση και αμοιβαίοι συμβιβασμοί». Ενδιαφέρον επίσης παρουσιάζουν οι παρατηρήσεις του για το ρόλο της κρατικής ΜΚΟ (government-owned NGO - GONGO) «Focus» που δραστηριοποιήθηκε στα Βαλκάνια το 1999-2000 (και στην οποία συμμετείχε και ο ίδιος).

Ο Χρήστος Φραγκονικολόπουλος επιχειρεί μια καταγραφή των αρνητικών συνεπειών της δράσης των δυτικών ΜΚΟ στα Βαλκάνια της δεκαετίας του 1990. Η προσέγγισή του, αν και δεν επιχειρεί να αξιολογήσει συνολικά τη δράση των ΜΚΟ, καταδεικνύει το πώς οι δυτικές ΜΚΟ που δρουν στη νοτιο-ανατολική Ευρώπη συχνά τείνουν να παρεμποδίζουν την ενδυνάμωση και αυτονομία των «εσωτερικών ΜΚΟ» της περιοχής. Το κείμενό του επισημαίνει τον πολύπλοκο και συχνά αντιφατικό χαρακτήρα της διεθνούς αναπτυξιακής βοήθειας και υπογραμμίζει την ανάγκη υιοθέτησης μιας νέας αναπτυξιακής φιλοσοφίας που θα δίνει μεγαλύτερη έμφαση στο ρόλο των αποδεκτών.

Ο Σωτήρης Παπασπυρόπουλος περιγράφει τις προσωπικές εμπειρίες του από τη δράση του ελληνικού τμήματος της ΜΚΟ «Γιατροί Χωρίς Σύνορα» στο Ιράν. Πρόκειται για ένα υπέροχο κείμενο γεμάτο συναισθήματα και ιδέες. Σε στρατόπεδα Αφγανών προσφύγων ο Παπασπυρόπουλος αφουγκράζεται τις αγωνίες και τις ελπίδες των ανθρώπων αλλά και προβληματίζεται για μεγάλα ζητήματα που αφορούν την ανθρωπιστική δράση: τον εθελοντισμό, την πρόσβαση στα θύματα, τις πολιτισμικές προκαταλήψεις της Δύσης και την ανεξαρτησία των ΜΚΟ. Ίσως το βασικό συμπέρασμα της ανάλυσης του ιδρυτή του ελληνικού τμήματος των Γιατρών Χωρίς Σύνορα είναι ότι η ανθρωπιστική δράση κρύβει πολλούς κινδύνους και δεν χρειάζεται τόσο τα συναισθήματα

«μιας τυφλής» αλληλεγγύης όσο το βαθύ προβληματισμό και την έλλειψη προκαταλήψεων.

Η Αλεξάνδρα Μητσοτάκη συνεχίζει την περιήγηση στην Αιθιοπία. Το κεφάλαιό της παρουσιάζει τη δράση του ελληνικού τμήματος της Actionaid. Το κείμενό της είναι γεμάτο με ενδιαφέρουσες σκέψεις για τον ανθρωπισμό. Τα Μέσα Μαζικής Ενημέρωσης με την «περαστική και φευγαλέα ματιά τους» αντιπαράβλλονται στις μη έκτακτες και μόνιμες ανάγκες των φτωχών ανθρώπων, των προσφύγων και των θυμάτων. Ωστόσο, η εκπρόσωπος της Actionaid στην Ελλάδα δεν ασχολείται τόσο με τα προβλήματα όσο με τις λύσεις. Επιχειρηματολογεί υπέρ της «αναδοχής παιδιών». «Εφόσον», γράφει, «δεν είναι έκτακτες οι καταστάσεις, [με την αναδοχή] κάτι έκτακτο συμβαίνει: η δημιουργία μιας σχέσης, η πρώτη επαφή μεταξύ ανθρώπων δύο κόσμων ...». Το κεφάλαιο αυτό τονίζει ότι η πρόληψη στον τομέα της υγείας, τα προγράμματα αποταμίευσης και μικρο-πιστώσεων και η εξασφάλιση υδάτινων πόρων σε περιοχές που πλήττονται από την ξηρασία αποφέρουν τα πιο πολλά στους φτωχότερους των φτωχών. Το κείμενο διαπερνά μια έντονη αισιοδοξία. Ναι, υποστηρίζει η Αλεξάνδρα Μητσοτάκη, μπορούμε να τα καταφέρουμε. Μπορούμε να δώσουμε στους περιθωριοποιημένους της γης κάτι παραπάνω από ελπίδα.

Η Δέσποινα Συρρή παρουσιάζει το σχετικά αγνοημένο πληθυσμό προσφύγων στην Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γιουγκοσλαβίας (Σερβία-Μαυροβούνιο) στη δεκαετία του '90 και αναφέρεται στις προσπάθειες της ΜΚΟ «Ανθρωπιστική Άμυνα» να προσφέρει βοήθεια. Το κείμενό της εξετάζει ελάχιστα γνωστά αλλά ιδιαίτερα σημαντικά ζητήματα χορήγησης ιθαγένειας και τονίζει όχι μόνο τις δραματικές ανθρωπιστικές πλευρές του ζητήματος αλλά και τις σημαντικές πολιτικές πλευρές του. Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι παρατηρήσεις της για τη χρήση των προσφύγων ως «πολιτικού όπλου» από την κυβέρνηση Μιλόσεβιτς όσο και για τη σχετικά αδιάφορη στάση της διεθνούς κοινότητας.

Ο Αγγελος Λάσκαρης αναφέρεται στις δυσκολίες και τις προκλήσεις που συνάντησαν οι Μη Κυβερνητικές Οργανώσεις στην προσπάθειά τους για μια αποτελεσματική παρέμβαση στο Κόσμο. Ξεκινώντας από την παροχή επείγουσας ανθρωπιστικής βοήθειας, συνέχισαν με τις δράσεις ανοικοδόμησης και έφθασαν, σήμερα, στο σημείο να δραστηριοποιούνται στη δημιουργία και το «κτίσιμο» μιας πολυ-πολιτισμικής κοινωνίας. Ο Λάσκαρης αναλύει ιδιαίτερα τον τρόπο με τον οποίο η ΜΚΟ «Ευρωπαϊκή Προοπτική» αντιμετώπισε τις προκλήσεις και τις δυσκολίες, καταφέροντας τελικά να αποτελέσει ένα σημαντικό παράγοντα της διεθνούς κοινότητας στην επαρχία.

Ο Νίκος Πιτσούλης εξετάζει τις προκλήσεις της σύγχρονης εποχής σε ό,τι αφορά την οργάνωση των ΜΚΟ. Ιδιαίτερα τονίζει τις μεγάλες δυνατότητες των νέων τεχνολογιών (κατά κύριο λόγο του Διαδικτύου) καθώς και τη σημασία του εξειδικευμένου προσωπικού. Ο Πιτσούλης εστιάζει την προσοχή του κυρίως στο δεύτερο υπογραμμίζοντας ότι οι ΜΚΟ ξεπερνούν την αντίφαση ανάμεσα στον επαγγελματισμό και τον εθελοντισμό με την υιοθέτηση της έννοιας του «επαγγελματία εθελοντή», του εξειδικευμένου στελέχους που αποζημιώνεται για την παροχή των γνώσεών του, χωρίς όμως να «επαγγελματοποιείται» πλήρως. Ο Πιτσούλης παρουσιάζει επίσης την εμπειρία της ΜΚΟ ΚΕ.Σ.Σ.Α. «Δήμητρα» τόσο με τη χρήση νέων τεχνολογιών (της δικτυακής πύλης *anthropos.gr*) όσο και με τη δραστηριοποίηση «επαγγελματιών εθελοντών».

Τέλος, η Δέσποινα Κατσιβελάκη περιγράφει τη δράση στα κράτη της πρώην Γιουγκοσλαβίας και στα παλαιστινιακά Κατεχόμενα του Διεθνούς Ανθρωπιστικού Οργανισμού των Ορθοδόξων Χριστιανών (International Orthodox Christian Charities – IOCC), του επίσημου ανθρωπιστικού οργανισμού των Ορθοδόξων Εκκλησιών Αμερικής. Ενδιαφέρον παρουσιάζει η ανάλυση της Κατσιβελάκη για τη στροφή της IOCC στα Βαλκάνια από την επείγουσα ανθρωπιστική στην αναπτυξιακή βοήθεια (λόγω της λήξης του πολέμου) και την αντίστροφη στροφή στα Κατεχόμενα από την αναπτυξιακή

στην ανθρωπιστική (λόγω της δεύτερης ιντιφάντα και της ισραηλινής εισβολής). Επίσης ιδιαίτερα εύστοχα είναι τα σχόλιά της για την «εσωτερική» κοινωνία των πολιτών στη Σερβία και τη Βοσνία.

Οι επιμελητές του συλλογικού αυτού τόμου θέλουν να ευχαριστήσουν όλους τους ανθρώπους οι οποίοι, σε μικρότερο ή μεγαλύτερο βαθμό, συνέβαλαν στην υλοποίησή του. Πάνω απ' όλα, έναν εκ των πρωτεργατών της πρωτοποριακής για τα ελληνικά δεδομένα Υπηρεσίας Διεθνούς Αναπτυξιακής Συνεργασίας του Υπουργείου Εξωτερικών, τον Εμπειρογνώμονα-Πρεσβευτή Γεώργιο Φιλιππαίο ο οποίος με τις συμβουλές του μας βοήθησε ιδιαίτερα σε διάφορα στάδια της μελέτης. Τέλος, ολόκληρη την οικογένεια των στελεχών των ελληνικών ΜΚΟ για τα ενθαρρυντικά τους σχόλια καθ' όλη τη διάρκεια της προετοιμασίας του βιβλίου. Σ' αυτούς τους τελευταίους το αφιερώνουμε.-